

ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Алла РАСТРИГІНА (Кіровоград, Україна)

У статті здійснено спробу окреслити інноваційний контекст сучасного процесу підготовки майбутнього педагога-музиканта та визначити організаційно-педагогічні умови його становлення в мистецькому освітньому просторі ВНЗ на засадах взаємообумовленості його особистісного, соціокультурного та професійно-творчого розвитку.

Ключові слова: професійна підготовка, гуманістична парадигма, мистецький освітній простір, педагог-музикант, особистісно-професійний розвиток, педагогічне сприяння, саморозвиток, творче самовираження.

В статье предпринята попытка очертить инновационный контекст современного процесса подготовки будущего педагога-музыканта и определить организационно-педагогические условия его становления в художественном образовательном пространстве ВУЗа на основе взаимообусловленности его личностного, социокультурного и профессионально-творческого развития.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, гуманистическая парадигма, художественное образовательное пространство, педагог-музыкант, личностно-профессиональное развитие, педагогическое содействие, саморазвитие, творческое самовыражение.

The article attempts to outline an innovative context the contemporary preparation of future pedagogic-musician and define organizational-

pedagogical conditions of their formation in the art education area universities on the basis of interdependence his individual, socio-cultural and professional and creative development The educational segment of the art educational space, as one of its components, which is formed by many interacting subjects, determined by the specificity of the profession of the future music teachers and includes a set of spiritual factors providing the possibility of creative development of the student of this space and create it ourselves as individuals and professionals. Complementing and compensating the possibilities of training activities, the educational component of the artistic educational space of university provides the formation and development of spiritual potential of the future expert by including it in various spheres of the musical-pedagogical activity, artistic and creative development, interpersonal and socio-cultural relations, social practices.

Keywords: *professional training, humanistic paradigm, art educational environment, pedagog-musician, personal-professional development, pedagogical assistance, self-development, creative expression.*

Постановка проблеми. Гуманістична парадигма мистецької освіти покликана відтворювати цілісність буття людини й наряду з виробництвом цінностей художньо-матеріального порядку, опікуватись становленням і розвитком, перш за все, власне людини, шляхетної й одухотвореної. Важко не погодитись із такою позицією провідних вітчизняних науковців [1], оскільки завдяки саме такому підходу найбільш пріоритетними стають ціннісні та смислові контексти змісту мистецької освіти і виховання. Відповідних перетворень потребує й підготовка фахівця мистецького спрямування, що зумовлює переоцінку цінностей в системі традиційного сприйняття завдань вищої мистецької освіти.

Наразі професіоналізм сучасного фахівця-музиканта має вимірюватись не тільки рівнем сформованості його професійної компетентності, а й наявністю в структурі його особистості специфічних характеристик, що складають систему його духовно-творчих життєвих сенсів й спрямовують його практичну діяльність на реалізацію гуманістичних цінностей.

Як слушно зауважує Г.Падалка, великого значення в досягненні демократичного характеру підготовки майбутніх фахівців, в утвердженні її гуманістичної основи та критичного ставлення до орієнтації виключно на «трудоий спосіб життя», має симбіоз між обов'язковим дотриманням державного стандарту вищої мистецької освіти та одночасним забезпеченням права студента на вільний вибір змісту власного професійного зростання під час навчання. Отже, проблема реконструкції мистецької освіти, дотримання гуманістичних орієнтирів навчання мистецтву як на загальному, так і на професійному рівні, сьогодні є найбільш визначальною методологічною проблемою [1, с. 69].

Тож, вважаємо за необхідне окреслити інноваційний ресурс мистецького освітнього простору ВНЗ, який, на нашу думку, може стати тією основою, що забезпечить особистісно-професійне становлення

майбутнього фахівця-музиканта у відповідності до гуманістичних цінностей демократичного суспільства.

Така позиція, на нашу думку, має стати основоположною в процесі інноваційних перетворень у підготовці майбутнього фахівця-музиканта. Вважаємо, що одним із таких завдань має стати інноваційний контекст реконструювання її змісту із вузькопрофесійного спрямування на підготовку вчителя музики до широкого мистецько-гуманістичного розвитку майбутнього педагога-музиканта. Забезпечення такої можливості пов'язане, перш за все, з більш широким баченням мети підготовки фахівця у галузі музично-педагогічної освіти та завдань його майбутньої професійної діяльності. А відтак, і зміст фахової підготовки потребує певної реконструкції на засадах становлення і розвитку суб'єктних характеристик майбутнього фахівця як основи його внутрішнього духовно-творчого саморозвитку, самовираження, самореалізації, вільного вибору індивідуальної траєкторії професійно-творчого розвитку. Визначення умов забезпечення інноваційного контексту професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта складає мету даної статті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сучасні наукові підходи провідних вітчизняних учених, що мають місце в теорії і практиці сучасної мистецької освіти (О.Єременко, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Олексюк, О.Отіч, О.Щолокова), наше тривале співробітництво з зарубіжними науковцями J.Healy (Австрія), С.Brock (Велика Британія), M.Cunningham (США), N.Davidotch (Ізраїль), С.Кравчинські (Польща), I.Кевішас (Литва), Р.Спалва (Латвія), В.Яконюк (Білорусь) щодо пошуку можливостей вирішення питань реконструкції освітнього простору в контексті демократичних і культурних перетворень суспільства, результати досліджень яких висвітлено в зарубіжних виданнях та колективних монографіях: «Духовність у світі людини» (Spirituality in the human word), «Духовність виховання» (Spirituality of education), «Загальна музична освіта в Литві: розвиток і тенденції (XX–XXI ст.)» (General music education in Lithuania: the development and trends (XX–XXI)), а також певний власний професійний та науковий досвід дослідження питань модернізації музично-педагогічної освіти, підтверджують нагальну необхідність інноваційних перетворень у професійній підготовці фахівця-музиканта на предмет подолання її вузькопрофесійного спрямування за рахунок створення у мистецькому освітньому просторі ВНЗ спеціальних організаційно-педагогічних умов щодо його особистісно-професійного становлення.

Як слушно зауважує А.Гайжугіс [2], нажалі більшість вищих навчальних закладів до сих пір залишаються «фабрикою знань», оскільки зміст підготовки майбутніх фахівців все ще спрямований виключно на передачу знань та умінь. Академік акцентує на необхідності прискіпливої уваги до гуманізації згаданого процесу, де набуті студентом професійні

компетенції мають бути лише засобом становлення його як особистості і професіонала.

Нам також дуже близька наукова позиція І.Кевішаса відносно необхідності кардинальної реконструкції системи орієнтирів музично-педагогічної підготовки щодо її цілей і характеру, критеріями якої в демократичному суспільстві має бути становлення майбутнього фахівця на засадах взаємообумовленості його особистісного, соціокультурного та професійно-творчого розвитку. А головне, наскільки ці критерії актуальні для студента в особистісному плані та усвідомлені на рівні соціокультурного призначення його майбутньої професійної діяльності, в процесі якої музика стає способом розкриття внутрішнього світу людини, засобом її виявлення та самовираження [3, с. 264].

Виклад основного матеріалу. Як бачимо, реалізація гуманістичної парадигми в галузі музично-педагогічної освіти набуває особливого сенсу, пов'язаного з включенням особистості у ціннісно-смысловий світ культури, опанування якого визначає новітнє бачення соціокультурного призначення сучасних кваліфікованих фахівців-музикантів, покликаних забезпечити не тільки впровадження в широке середовище учнівської молоді мистецьких цінностей [1], а й перетворити музичне мистецтво на засіб становлення особистості. В традиційній системі підготовки майбутніх фахівців головним критерієм їхньої підготовленості залишається певний обсяг знань, навичок, умінь, накопичених студентом на рівні вивчення дисциплін навчального плану й все ще недостатня увага до набуття досвіду більш широкого особистісного самовираження в музично-педагогічній діяльності. Це означає, що особливості свого фаху студенти оцінюють з позиції традиційного уявлення про достатність професійної підготовки на рівні опанування компетенціями, зазначеними у паспорті спеціальності «вчитель музичного мистецтва». Тобто, задана у кваліфікаційній характеристиці спрямованість лише на підготовку вчителя для школи, значно звужує можливості музичного мистецтва як засобу гуманізації суспільства, а також негативно впливає на мотивацію студентів щодо особистісного самовираження у майбутній професійно-практичній діяльності відповідно до можливостей і потреб кожного з них та затребуваності фахівців музичного профілю у сучасному соціумі.

Нажаль, сьогодні у змісті традиційної системи професійної підготовки майбутніх фахівців-музикантів все ще превалюють стандартизовані методи, форми і засоби подання навчальної інформації та адаптивне відпрацювання відповідних вузькопрофесійних умінь, спрямованих на підготовку вчителя музики для школи. Внаслідок цього студенти втрачають роль суб'єктів музично-педагогічного процесу й одночасно певні особистісні якості та професійної компетенції. А отже, й можливість

вибудовування власної траєкторії професійного зростання у відповідності до цінностей демократичного суспільства, особистих уподобань та потреб на ринку праці.

Стає очевидним, що гуманістична парадигма мистецької освіти вимагає відмови від орієнтації лише на вузькопрофесійний підхід, з його традиційною системою підготовки майбутнього фахівця, тим більше, коли це стосується мистецтва. Сфера діяльності сучасного фахівця-музиканта значно ширше, ніж це обумовлено вимогами до роботи вчителя музичного мистецтва, як такого, що займається викладанням предмету відповідно набутого фаху [4, с. 536]. Соціокультурна спрямованість його професійної діяльності не вміщується в задані функціональні рамки. Сьогодні вже загально признаним й науково обґрунтованим є той факт, що система педагогічного забезпечення мистецької освіти має ряд принципово важливих, специфічних функцій, спрямованих на розвиток особистості [1, с. 8], а відтак, потребує відповідної готовності фахівця в галузі мистецької освіти до професійної діяльності в якості педагога, тобто того, хто професійно здійснює не тільки навчальну, а й науково-творчу та виховну діяльність засобами музичного мистецтва [5, с. 108].

Тож, інноваційні перетворення в системі вищої музично-педагогічної освіти на засадах гуманістичної парадигми зумовлюють оперування більш точним терміном «педагог-музикант» щодо фахівця-музиканта сучасного гатунку. Відповідно до понятійного інструментарію сучасної вітчизняної й зарубіжної педагогічної науки, професійна діяльність педагога-музиканта наповнена новим сенсом, критерієм якої в демократичному суспільстві стає взаємообумовленість його особистісного, соціокультурного та професійно-творчого розвитку.

Це визначає якість і вектор перетворень в організації професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта, здатного до усвідомлення себе в ролі суб'єкта відносин зі світом мистецтва, в міжособистісних відносинах, самоідентифікації себе як особистості і музиканта-професіонала, до реалізації своїх індивідуальних здібностей та інтелектуальних можливостей в ефективній професійній діяльності. Для забезпечення ефективності даного процесу значущим, на наш погляд, є використання не тільки навчальних, але й виховних педагогічних можливостей і ресурсів мистецького освітнього простору ВНЗ.

Виховний сегмент мистецького освітнього простору, як один з його компонентів, який формується безліччю взаємодіючих суб'єктів, визначається специфікою професії майбутнього педагога-музиканта й включає сукупність духовних чинників, що забезпечують можливість творчого освоєння студентом цього простору та творення в ньому себе як особистості й професіонала. Доповнюючи і компенсуючи можливості

навчальної діяльності, виховна складова мистецького освітнього простору ВНЗ забезпечує становлення і розвиток духовного потенціалу майбутнього фахівця за рахунок включення його в різні сфери музично-педагогічної діяльності, художньо-мистецького розвитку, міжособистісних та соціокультурних відносин, соціальної практики.

Таким чином, виховна складова мистецького освітнього простору багатомірна й динамічна. Вона включає форми спілкування, що склалися, цінності культури й мистецтва, значущі події й символи, й є основопокладаючою у визначенні «світу культури» особистості: її сенсів, цінностей, норм, ідеалів, професійної успішності. Специфіка цього процесу полягає в тому, що він здійснюється опосередковано: як через створення оптимальних організаційно-педагогічних умов, так і в процесі включення особистості в різні види соціокультурної й професійної діяльності.

Тобто, ефективність особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця залежить, з одного боку від змісту та якості мистецького освітнього простору, в який він включений об'єктивно, з іншої – від його «зустрічної активності» (В.Д.Гатальський) – усвідомленого прагнення до духовного самовдосконалення й творчого самовираження в професійній діяльності.

Визначення змістовних характеристик мистецького освітнього простору ВНЗ в його виховному сегменті пов'язане, передусім, зі створенням атмосфери, яка сприяла б демократичним міжособистісним стосункам між його суб'єктами, особистісному становленню кожного з них та прагненню до творчого самовираження.

Іншими словами, виховний простір ВНЗ передбачає наявність системи педагогічного сприяння як виду ціннісної взаємодії педагога й студента і як елементу вільного розвитку особистості. Як і будь-яке явище, що несе в собі ідею свободи, педагогічне сприяння вимагає від педагога певних додаткових зусиль і полягає в організації ціннісно-смыслового простору взаємодії, в якій духовна культура особистості викладача, духовний зміст, виражений у витворах мистецтва і власний досвід духовного становлення студента стає матеріалом для побудови ним своєї «внутрішньої форми». В основу педагогічного сприяння покладено вільний розвиток особистості, плюралізм думок і дій усіх його суб'єктів, затвердження самоцінності особистості, де педагог виступає виключно в ролі фасилітатора у виборі студентом індивідуальної траєкторії його професійно-особистісного розвитку.

Сутнісною характеристикою останнього є суб'єктність, що віддзеркалює здатність особистості усвідомлено сприймати становлення власних духовних потенцій на основі вільного вибору й особистісного присвоєння як професійних, так і загальнолюдських цінностей, що, власне,

й обумовлює «зустрічну активність» майбутнього педагога-музиканта. У мистецькому освітньому просторі ВНЗ така позиція майбутнього фахівця означає єднання множинності «Я», де кожен зберігає власну самоцінність, залишається самим собою, проте привносить до спільної діяльності своє, індивідуальне.

Таким чином, однією з провідних умов ефективного функціонування мистецького освітнього простору є взаємодія педагога і студента на засадах педагогічного сприяння, головною ознакою якого є опора на суб'єктність останнього, коли за створення і вдосконалення такого простору відповідальним є студентське співтовариство. Тоді мистецький освітній простір стає простором студентської спільноти, наповнений як їхніми духовними запитами, так і реальними проблемами, пов'язаними з необхідністю вирішувати щоденні особисті і професійні завдання й нарівні з педагогами бути суб'єктами їхнього освоєння. Такий простір студенти сприймають як власну територію, за яку вони несуть відповідальність і саме він може стати чинником особистісно-професійного саморозвитку майбутнього фахівця-музиканта.

Не менш важливою умовою успішного функціонування мистецького освітнього простору є його динамічність і відкритість як до творчого використання можливостей і культурних надбань музичного мистецтва, так і до творчого самовираження студента в процесі його професійного становлення, а також прийняття будь-яких нестандартних рішень та можливих спонтанних проявів на шляху до його особистісного розвитку. У такій ситуації проявляються новий контекст мистецького середовища, виникають нові зв'язки між суб'єктами виховного процесу, що дозволяє студентові усвідомити й осмислити свої творчі можливості і духовні інтенції.

Тобто, в ситуації, коли мистецький освітній простір не піддається впливу ззовні заданих стандартів, коли відсутнє формальне, вузькопрофесійне відношення до осмислення його навчально-виховного потенціалу з боку викладачів, вірогідність дійсно ефективного особистісно-професійного становлення майбутніх педагогів-музикантів стає реальністю.

Актуальним в такому процесі стають діалоговий режим і наявність атмосфери взаєморозуміння усіх суб'єктів навчання й узгодження уявлень про взаємодію педагога і студента; оприлюднення педагогом методологічних позицій і прийняття їх студентами; осмислення й привласнення студентами цінностей мистецького освітнього простору та наданні їм можливості вибору індивідуальної траєкторії руху до особистісно-професійного становлення в умовах мистецької педагогічної реальності. Тобто, створення концепції особистісно-професійного розвитку студента, що є прийнятною для усіх суб'єктів процесу підготовки

майбутнього фахівця, є ще однією умовою інноваційного контексту мистецького освітнього простору ВНЗ.

Здійснюючи педагогічне сприяння щодо створення студентом в навчальному та позанавчальному процесах ВНЗ культурно значущої ситуації, викладач вступає в особливий виховний простір - «простір проекту» (Н.Б.Крилова), і тут він має бути не лише транслятором певної музичної культури, а й активним учасником того мистецького середовища, в якому живе і розвивається майбутній фахівець. У свою чергу студент за рахунок власних зусиль і спрямувань, проявляє «зустрічну активність» й готовність стати учасником і творцем цього середовища. Тобто, для такого простору характерним є прагнення педагогів і студентів до постійного творчого пошуку, що забезпечує включеність студента в процес саморозвитку і самовираження, розкриття його особистісних прагнень та його духовного потенціалу.

Таким чином, ми можемо зробити **висновок** про те, що одним із показників інноваційного контексту системи підготовки майбутнього педагога-музиканта є створення окреслених організаційно-педагогічних умов, як ефективного ресурсу мистецького освітнього простору ВНЗ, здатного забезпечити особистісно-професійне становлення майбутнього фахівця-музиканта на засадах розвитку його суб'єктних характеристик як основи внутрішнього духовно-творчого саморозвитку, самовираження, самореалізації, вільного вибору індивідуальної траєкторії професійно-творчого розвитку у відповідності до гуманістичних цінностей демократичного суспільства.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Падалка Г. Теорія і методика мистецької освіти: інноваційна проблематика // Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент / 30 наукових праць. – Випуск 5. – К., 2010. – 368 с.
2. Гайжутис А. Проблема духовности элиты // Мат-лы V Международной научно-практической конференции «The Spread Of Spirituality in the reality» of Education» – Вільнюс, 2012. – 58 с.
3. Кевішас І. Становлення музичної культури школяра / І.Кевішас. – Кіровоград: «Імекс- ЛТД», 2008. – 288 с.
4. Словник української мови: в 11 томах. – т. 10, 1979. – С. 536.
5. Словник української мови: в 11 томах. – т. 6, 1975. – С. 108.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Растригіна Алла Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, завідувача кафедрою вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.